

Ada Vidovič Muha
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Slovenščina kot jezik znanosti in univerze – da ali ne

Gre za nevhvaležno temo, ki slovenski strokovni in znanstveni prostor razdvaja: po eni strani se ji očita populizem, domačijskost, po drugi pozerstvo, lov za hitrim učinkom in površno tržnostjo, skratka, težišče jezika kot da se je premaknilo samo na jezikovni izraz, na nasprotje slovenščina ali angleščina v katerikoli varianti ali sploh kakršnakoli, vsebina v vsem tem ostaja nekako ob strani.

Vendar je prav, da je tema o jeziku v znanosti tako odmevna. Prav je, da se v tem skrajnem trenutku ustavimo, da premislimo, skušamo argumentirati svoja stališča, da se, skratka, odločimo, kako naprej. Odprimo samo nekaj, med seboj povezanih vprašanj.

Menim, da bi se tako država, konkretizirana z ustreznimi državnimi institucijami, kot civilna družba, zlasti seveda znanstvene ustanove (univerza, SAZU), morale že enkrat odločiti, ali želijo imeti slovensko univerzo ali samo univerzo na Slovenskem. Gre za zelo pomembno vprašanje, ki se sicer izraža z izbiro jezika, dejansko pa se je v aktualnem času začelo zatikati pri vrednostni opredelitvi znanosti, še posebej pri tistem segmentu, ki naj bo vsebina univerzitetnega študija. Namreč vrednotenje znanstvenosti oz. znanstvenost postaja tržno merljiva kategorija, trg pa je prostor konkurence kapitala, konkurence neposrednega kapitalskega dobička. Tako prihaja do hude getizacije humanistike, se pravi do getizacije prav tistega segmenta znanosti, ki utemeljuje jezikovno različnost kot nepresegljivo kulturno vrednoto. Znano humboldtovsko načelo, da je različnost jezikov posledica različnosti videnja in razumevanja sveta, je Kocbek v zgodnjih 60-ih letih zaostрил v pravico do resnične in ne diktirane demokratičnosti, ki se najprej dokazuje v svobodni rabi jezika skupnosti, v primeru slovenščine naroda, ki ji posameznik pripada.

Z razvijanjem slovenske univerze, predvsem z možnostjo »ponudbe« tistih segmentov znanosti, ki izvirajo iz posebnih zgodovinskih izkušenj njegovih nosilcev, iz posebnih družbenih, političnih okoliščin njihovega bivanja, ne nazadnje pri znanosti nasploh iz izkušenj t. i. selektivne globalnosti, lahko prispevamo svoj ustvarjalni delež k oblikovanju evropskega kulturnega prostora; gre torej za bistvo včasih tako popreproščene predstave interdisciplinarnosti. Menim, da je potrebno skladno zlasti s kulturnimi prvinami identificiranega državotvornega naroda »humanistične študije, kulturo, jezik« ne samo »ohranjati« kot zgodovinski relikv in jih v smislu tovrstne kuriozitet ponujati tujim študentom v angleščini, npr. v obliki »slovene studies«, ampak jih razvijati in smiselno vgrajevati v študijske programe drugih področij znanosti. Že večkrat je bilo zapisano in povedano, včasih tudi v dopisih ministrom in ministrstvom, da bi moral slovenski znanstveni jezik postati sestavina študijskih programov vseh fakultet slovenskih univerz, če seveda želimo razvijati pojmovni svet znanosti na Slovenskem vsaj približno skladno z razvojem njene univerzalne pojmovnosti. Seveda ne gre samo za jezik znanosti, gre tudi za njegovo aplikativnost, za strokovni jezik od pravno-upravnih do informacijskotehnoloških in drugih področij.

Samo z enim ponazorilom naj se dotaknem ravnanja slovenske politike oz. institucij, ki so pravzaprav pravi vir tudi »slovene studies ponudbe«. Pred kratkim sem zvedela, da se 160 študentov, ki so prišli v Ljubljano kot Sokrat-Erazmusovi štipendisti, zanima za slovenščino, da se jo resnično želijo učiti. Država Slovenija tem štipendistom, drugi namreč sploh niso v

njenem tovrstnem razvidu, financira enomesečni tečaj slovenščine – kljub njihovi želji po vsaj celoletnem učenju jezika države, v katero so prišli. Če karikiram, jih torej usposablja za preživetveno stopnjo znanja, za neke vrste pohlinovsko slovenščino, ko se tujec v deželi Kranjski nauči, kako naj vpraša po prenočišču, hrani in drugih nujnih človeških potrebah. Sprašujem se, ali res prevladuje stališče, da študentov, ki pridejo na slovensko univerzo, sploh ne zanima slovenski jezik? Od kod tako nepojmljiv občutek naravnost ničeve lastne samopodobe? Ali jim s tem, ko jim ponujamo angleške »slovene studies« v najširšem smislu brez vsaj vzporednega učenja slovenščine, ne ponujamo lastnega, slovenskega provincializma? Pa se zgledujmo v tem primeru res po Slovakah, ki jih ni tako veliko kot npr. Italijanov, da ne bodo samo Francozi vedno kvarili slovensko predstavo o vseevropski jezikovni idili.

Nič ne bom govorila o umestitvi humanističnih raziskav v t. i. vrednostno lestvico Agencije za raziskovalno dejavnost RS, nič o stiskah slovenščine na ravni prevajalstva v EU. Navsezadnje nič nisem rekla tudi o slovenskem Nacionalnem programu jezikovne politike, ki bi moral biti temeljni akt nacionalne strategije države in ne samo določene vlade, pa tak kot je, se pravi na več kot 70-ih straneh sicer z akribijo zbranega, vendar problemsko premalo hierarhiziranega gradiva, kliče po izpostavitvi treh, štirih jedrnih vprašanj z utemeljitvijo morda na desetih straneh. Nobene besede ni bilo o lahko usodnem vplivu ugašanja vloge slovenščine kot znanstvenega in strokovnega jezika na knjižni jezik, ki edini premore za znanost značilno stopnjo pojmovnosti; seveda pa se ob teh razmišljanjih vedno jasneje oblikuje vprašanje, ali nam sploh še gre za knjižni jezik in njegovo družbeno vlogo. – Vsak od teh problemov bi si zaslužil temeljit pogovor.

V tem kontekstu ni bilo tudi nič rečenega o izjemno zanimivi temi, o zgodovini nastajanja slovenske univerze in vlogi jezika v njej – temi, ki me je potisnila v sprva nehoteno primerjavo razmerja med ravnanjem slovenskih intelektualcev in politikov v aktualnem in določenem zgodovinskem času. Ostaja namreč dejstvo, da bi bilo za prečiščenje lastne samopodobe nujno potrebno imeti v aktivni zavesti občudovanja vreden napor vseh relevantnih dejavnikov za ustanovitev slovenske univerze, kasneje za njeno ohranitev in razvoj v zahtevnem, večkrat konfliktnem razmerju navzven. Te konfliktnosti kot da ni več, morda tudi zato slovenska univerza izgublja svojo temeljno vlogo pričevanja o enakovredni odličnosti slovensko izražene znanstvene misli.

Na koncu samo še en stavek: Tako kot je absurдна zaprtost in samozadostnost, je absurдна tudi naivnost, da bo opustitev slovenščine kot jezika znanstvene razprave rešila slovensko znanost oz. ji dala celo pečat univerzalne vrednosti. Kot sem že zapisala: univerza z globalnim jezikom, univerza na Slovenskem je namreč lahko samo filiala na kapitalski segment omejenega zgolj informacijskotehnološkega segmenta družbe.¹

¹ Prispevek (avtorice tega zapisa, op. ur.) z naslovom *Slovenska univerza in znanstvena razprava v slovenščini*, kjer je beseda tudi o zgodovini nastajanja slovenske univerze z navedeno literaturo, je natisnjen v zborniku *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* z mednarodnega simpozija *Obdobja* 24 (Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik 2007); v skrajšani in prilagojeni obliki je bil objavljen tudi v *Delu*, KL, 25. januarja 2006, str. 12.